

Ontwikkelingsproject 'ROTOR'

Schoolontwikkelingsproject: 'de leerwerkgemeenschap, een middel voor schoolontwikkeling'. "Het deelnemen aan de onderzoeks- en ontwikkelactiviteiten heeft onze school veel gebracht" zegt een directeur van een van de lectoraatscholen. Hij is enthousiast over de resultaten die in de afgelopen vier jaar zijn bereikt en is blij dat de aanpak zeer pragmatisch kon worden toegepast. "Als je met een andere manier van werken begint en dat ook wetenschappelijk onderbouwd wilt zien, kun je het wel van bovenaf opleggen en ingewikkeld maken, maar dat werkt niet. In ieder geval niet op onze school. Er is draagvlak nodig en de leerkrachten moeten eigenaar zijn van het proces. Leerkrachten zijn vaak doeners, dus die willen aan de slag. En zo precies is het hier verlopen. Binnen de kortste keren waren we bezig met opbrengstgericht werken in kleine groepjes, met zelfreflectie en feedback, met de ROTOR-systematiek, instructiemodellen, pop's en zo meer. Je zag de leerlingen en leerkrachten groeien; bij elkaar in de klas kijken, samen lessen en leerlijnen ontwerpen met onderzoek naar resultaten. Ik zou bijna zeggen dat er nu sprake is van een gezamenlijk professioneler denk- en werkkader. Kijk daar gaat het natuurlijk allemaal om; opbrengsten, gekoppeld aan werkplezier voor leerling én leerkracht. Het meedraaien in de kenniskring heeft onze school ontzettend veel gebracht."

Onderzoeksopdrachten aanstaande leraren. "Op deze manier blijft het hangen." zegt een tweedejaars voltijdstudent. Ze rondde onlangs haar onderzoeksopdracht 'In hoeverre en hoe is er in de praktijk sprake van sociaal-constructivisme?' af volgens de ROTOR-cyclus. Het was voor haar een eyeopener.

"Dit wil ik echt meenemen in m'n loopbaan. Ik heb er echt veel van geleerd. Door dit onderzoek, wat acht weken duurde, begrijp ik dingen opeens. Dit blijft hangen. Weet je, ik ben zo'n student die heus de aangeboden theorie wel kan leren en dan een goed cijfer haalt. Maar eerlijk gezegd, weet ik dan de volgende dag niet meer waar het over ging. Op basis van de stappen uit de ROTOR heb ik zelf een eigen rekenles ontworpen. En die zag er dus heel

anders uit dan mijn lessen van vóór het onderzoek. Onvoorstelbaar eigenlijk hoe snel je op deze manier de theorie naar de praktijk weet te vertalen. Je vraagt je heel direct af van wat betekent dit nu voor mij als leerkracht en wat betekent dit voor mijn les?. Het gaat leven. Zie dat maar met alleen een theorieboek te bereiken."

Onderzoeksproject 'Tutorgroepen'. Het opleidingsmanagement implementeerde samen met de tutores de onderzoeksresultaten in de werkzaamheden van de tutorgroepen. "Allereerst zijn de tutores geïnformeerd over de uitkomsten van het onderzoek. Daarna formuleerden we samen acties voor verbetering van het leren en werken in tutorgroepen. De tutores onderzochten bovendien zelf of de acties daadwerkelijk leiden tot meer betekenisvol leren. Als tutores leren we zo van en met elkaar, zoals we ook willen dat studenten van en met elkaar leren."

Slotvraag: wat heeft zes jaar opgeleverd?

De opbrengsten van zes jaar 'Leren en werken in leerwerkmeenschappen' zijn onmogelijk 'te vangen' in een artikel. We hopen dat we een impressie hebben kunnen geven van wat onze onderzoeks- en ontwikkelwerkzaamheden hebben opgeleverd en dat u nieuwsgierig bent geworden naar meer. Onze website (<http://www.kempel.nl/Lectoraat/Pages/Default.aspx>) kan aan uw nieuwsgierigheid tegemoet komen.

Inmiddels beschouwt Hogeschool de Kempel onderwijs én onderzoek als twee kwaliteitspijlers van de lerarenopleiding. Daarom heeft ze in 2010 besloten om de onderzoeksactiviteiten en werkzaamheden van het Kempellectoraat te verankeren door de oprichting van het Kempelonderzoekscentrum (KOC). Dit Onderzoekscentrum neemt de rol van centraal kennisontwikkelings- en onderzoekscentrum over. Voor zijn activiteiten heeft het een algemene onderzoeks- en ontwikkelopdracht gekregen gericht op het leren onderwijzen van aanstaande leraren op en vanuit de lerarenopleiding. Een of meer Kempellectoren met een specifieke leeropdracht kunnen van dit Kempelonderzoekscentrum deel uitmaken. Op deze wijze wil Hogeschool de Kempel een vooraanstaande rol als educatief kennisinstituut in de regio vervullen.

Literatuur

- Geldens, J. & Popeijus, H. L. (2008). *De ROTOR-cyclus. Denk- en ontwikkelingsmodel en kern van ontwikkelingsbegeleidend onderzoek (visiestuk, 9e druk)*. Helmond: Kempellectoraat Hogeschool de Kempel.
- Pieters, J. M. en de Vries, B. (2005). *Kennisproductie en kennisdisseminatie in het Nederlandse onderwijsveld: een voorstudie naar de rol van kennisgemeenschappen*. Enschede: Universiteit Twente.
- Popeijus, H. L., & Geldens, J. J. M. (Eds.). (2009). *Betekenisvol leren onderwijzen in de werkplekleeromgeving*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

In gesprek met...

Jan Heijmans in gesprek met Peter Teune en Jan Arts

Aan het eind van de ochtend in een lokaal van het Möllergebouw in Tilburg nemen ze tegenover elkaar plaats, twee 'éminences grises' uit het Nederlands onderwijs, Peter Teune voormalig lector Leren & Innoveren en Jan Arts voormalig divisie manager primair onderwijs van de KPC groep. Beide heren zitten regelmatig aan tafel bij de Vereniging Katholieke Leraren Opleidingen (VKLO) om mee te denken over een eigentijdse invulling van de katholieke identiteit. Teune geeft leiding aan de projectgroep kennisbasis godsdienst levensbeschouwing en Arts organiseerde het afgelopen jaar de ronde collegiale visitaties van de lerarenopleidingen.

Tijd voor een geanimeerd gesprek over een beladen onderwerp; de identiteit van de lerarenopleiding. Beide mannen hebben er zin in. De colbertjes gaan uit en mijn eerste vraag: Hoe is het met de katholieke leraar, wordt meteen beantwoord met de wedervraag: katholieke leraren of leraren aan katholieke scholen? In het gesprek van alledag over identiteit ontstaat meteen de verwarring omdat in de vraag meteen de relatie met kerkelijke instituties wordt gelegd, terwijl de leidraad voor levensbeschouwelijke identiteit volgens de heren een andere is. Teune licht toe: "Kinderen maar ook leerkrachten komen vandaag de dag vanuit een achtergrond, waar een katholieke context niet meer vanzelfsprekend is. Je ziet leerkrachten bij identiteitsvragen dan ook vaak onbewust opschuiven richting meer algemeen pedagogische waarden. Dat is een verschraving van het eigene van een katholieke leraar. Dat is geen verwijt, maar een constatering. Als er van huis uit geen katholieke context is, dan is de vraag waar nu precies te beginnen met identiteitsontwikkeling lastig te beantwoorden. Identiteit relateert men dan te gemakkelijk aan de kernvraag van opvoeden: wat wil je kinderen meegeven voor de samenleving van morgen." Arts valt bij: "Het gaat dan

om keuzes als 'fuhren oder wachsen lassen'. Het begeleiden van de identiteitsontwikkeling van kinderen gaat verder dan het dienen van deze ontwikkelingsgang. Het gaat om het stellen van de identiteitsvraag: wat wil je 'zijn'?"

Als je aansluit bij wat kinderen moeten leren, dan zijn vakconceptuele kaders het meest belangrijk. Inspelen op de actualiteit kan pas als je daar lijnen uit kunt halen voor de vorming van kinderen. De conceptuele structuur van je vak moet in je hoofd zitten, je moet het doorleefd hebben om er zinvolle perspectieven en leeractiviteiten in te zien. In onze samenleving speelt bijvoorbeeld het levensbeschouwelijke concept inter-etniciteit een grote

...Als je aansluit bij wat kinderen moeten leren, dan zijn vakconceptuele kaders het meest belangrijk. Inspelen op de actualiteit kan pas als je daar lijnen uit kunt halen voor de vorming van kinderen...

rol bij het doorzien van de samenhang in onze maatschappij. De verhalen uit verschillende overtuigingen naast elkaar gebruiken, is een goede manier om het 'eigene' en het 'bijzondere' van een religie te duiden. Een vak als geestelijke en maatschappelijke stromingen bewijst daarbij goede diensten. Welke keuzes je daarna als leerkracht maakt in de thema's en de manier waarop je ze behandelt, dat is de echte identiteitsvraag. Vanuit het vergelijken van de verhalen kun je de centrale concepten van een katholieke identiteit tot hun recht laten komen, dit verrijkt en verdiept het gesprek. Het gevaar van het algemene is dat niets meer herkenbaar wordt en je daarmee ook geen houvast meer biedt. Het vraagt lef om dieper te durven duiken om de verbanden te leren zien.

Met mijn tweede vraag verleg ik de aandacht naar het instituut school. Wat verwachten beide heren dan van de katholieke school van morgen? Arts reageert meteen: "Een school kan de levensbeschouwelijke vorming niet overlaten aan de leraar godsdienst. Centrale concepten

geef je samen vorm in betekenisvolle activiteiten. 'Voorleven' heet dat geloof ik. Bij kinderen moet regelmatig een kwartje vallen: 'Zo' doen ze dat hier en 'daarom' doen ze dat hier zo....

De consequentie is dat je het er met elkaar over hebt, het gesprek niet uit de weg gaat. School is eigenlijk het enige instituut dat nog echt systematisch werkt aan identiteitsontwikkeling. Katholiciteit is meer dan missie en visie in een beleidsplan of een naambord op de gevel. Het zijn de opvattingen achter je gedrag, die je expliciet en voelbaar maakt. Informele

bijpraatmomenten naar aanleiding van concrete voorvallen leveren vaak de informatie die je nodig hebt om stelling te nemen en je overtuigingen te scherpen. Scholen leren hiervan. Stel vragen als: Hoe praten we erover? Hoeveel ruimte geven we elkaar? Wat voor consequenties heeft dit voor ons vak. Hoe trekken we hierin één lijn naar kinderen. Dat zijn niet de makkelijkste gesprekken. Er heerst een soort gêne om het over identiteit of eigenheid te hebben. We zetten wel veel op papier, maar trekken er geen consequenties uit voor onze praktijk. Durf naast je vak te gaan staan, want je bent opvoeder, identiteitsontwikkelaar en opleider in één. Dat is je vak."

Schoolleiders vervullen een cruciale rol. Zij inspireren en creëren een zodanig veilige sfeer dat het normaal wordt

...Een schoolleider spreekt zich als eerste uit. Niet vanuit een moraliserende houding, maar meer vanuit een open uitnodigende houding van 'zo sta ik erin'...

Jan Arts

om het erover te hebben. Enige notie hebben van de concepten, vragen stellen, voorvallen agenderen. De moed hebben om het gesprek te initiëren over thematieken, dilemma's en lastige situaties, die de kern van het vak raken. Een schoolleider spreekt zich als eerste uit. Niet vanuit een moraliserende houding (dit is het enig zaligmakende of

zo moet het), maar meer vanuit een open uitnodigende houding van 'zo sta ik erin'.

Goede leerkrachten gaan zo'n dialoog niet uit de weg. Ze bekennen kleur, spreken zich uit en doen mee.

Een goede lerarenopleiding stimuleert modelgedrag en docenten zijn rolmodel. Ze laten niet alleen zien hoe je een gesprek leidt of deelneemt aan een viering, maar ook hoe je met elkaar een gemeenschap vormt. Dit is een wezenlijk kenmerk van iedere katholieke school. Hoe je als school bijvoorbeeld omgaat met 'rouwverwerking' is nooit de beslissing van een individuele leerkracht. Gemeenschapszin is werken aan gezamenlijke opvattingen en gezamenlijk gedrag. Studenten moeten voelen, proeven, beleven. Ze moeten merken dat het een club is, die elkaar sterk maakt, ondersteunt en richting geeft aan het ongeschreven leerplan.

Het veelbesproken begrip professionele ruimte is volgens Teune en Arts alleen van toepassing op het didactisch vormgeven van de vakgebieden binnen het curriculum, de ruimte die je als professional hebt om je vakmanschap te etaleren. Vergelijk het met het ziekenhuis, hoe werkt dat daar. Als specialist ben je professional die de ruimte heeft

...Een goede lerarenopleiding stimuleert modelgedrag en docenten zijn rolmodel. Ze laten niet alleen zien hoe je een gesprek leidt of deelneemt aan een viering, maar ook hoe je met elkaar een gemeenschap vormt...

Peter Teune

om autonoom beslissingen te nemen hoe een patiënt beter te maken. Een specialist werkt echter met vele collega's en andere medewerkers in een ziekenhuis samen aan deze opdracht. De identiteit en de professionele cultuur ervaar je zodra je dat ziekenhuis binnenstapt. Hoe word je als patiënt benaderd? Hoe zorgen ze ervoor dat je snel de weg vindt? Hoe spreken ze begrijpelijke taal voor patiënten? Welke service of dienstverlening bieden ze? Patiënten, klanten, leerlingen, ouders, studenten voelen dit meteen. Het is het antwoord op de vraag: Hoe doen we dat hier samen? Onderwijs gaat hier te vrijblijvend mee om. Als je persoonlijke identiteit wringt met de collectieve identiteit van wat een school 'wil' zijn, dan moet je er niet gaan werken. Vanuit je persoonlijke identiteit moet je aan kunnen haken, jezelf er van harte mee willen verbinden, anders kun je ook geen waarde(n)volle bijdragen leveren.

ven geschetste meer praktisch katholieke perspectief is veel kansrijker. Ga op de inhoud en de vormgeving zitten. Hoe jij bent en hoe jij wil zijn, wat wij zijn en hoe wij willen worden. Dat is de uitdaging voor bevlogen en bewogen leerkrachten.

Zoals altijd vraag ik aan het slot nog een tip voor de KPZ aan beide heren. Teune geeft aan dat de KPZ als kleine organisatie moet laten zien hoe je op eigentijdse wijze invulling kunt geven aan een katholieke identiteit. Daar een voorbeeld in willen zijn. Arts haakt hierop aan en refereert aan de goede relatie die KPZ onderhoudt met haar schoolbesturen. Dat vormgeven van identiteit en gemeenschap moet KPZ vooral in dialoog met het veld doen. Daar kon wel eens de crux liggen.

Opleidingen realiseren zich meer en meer dat ze ook op het gebied van identiteit eigen beleid moeten voeren. Eigen opvattingen die niet los staan van de visie op opleiden, de afzonderlijke vakken of de maatschappij. Dat betekent stelling nemen en kleur bekennen. Dat kan vanuit twee perspectieven. De meer dogmatisch kerkrechtelijke benadering werkt niet meer. Ze raakt steeds minder de beleving en de inspiratie van mensen. Je komt dan in een andere wereld terecht die kinderen van vandaag niets meer te bieden heeft. Het tweede hierbo-